

ANALIZA PRISTUPAČNOSTI ZELENIM POVRŠINAMA OSOBAMA S INVALIDITETOM U HRVATSKOJ

ANALYSIS OF GREEN AREA ACCESSIBILITY FOR DISABLED PEOPLE IN CROATIA

Marko OŽURA¹, Lucija VARGOVIĆ², Adela STAREŠINIĆ³

¹Veleučilište u Karlovcu, HRVATSKA,
marko.ozura@vuka.hr

²Hrvatske šume, d.o.o. Zagreb, HRVATSKA, I
ucija.vargovic@hrsume.hr

³Opća bolnica Karlovac, HRVATSKA, studentica

Sažetak: Statistike UN-a pokazuje da u svakoj državi na deset stanovnika jedan u izvjesnoj mjeri osoba s invaliditetom. Suvremeno društvo preporuča poboljšanje općeg zdravstvenog stanja boravkom u prirodi odnosno njezinim dijelovima uopćeno nazvanim zelenim predjelima. Cilj istraživanja jest na konkretnim primjerima uočiti nedostatke i primjere rješenja prilagodbe osobama s invaliditetom. Usporedbom Hrvatskih primjera zelenih prostora za osobe s invaliditetom s onima u svijetu zaključeno je da su takvi prostori u Hrvatskoj izvedeni prema najvišim svjetskim saznanjima i dostignućima. Prostora za poboljšanja još ima, osobito vezano za prilagođenost dječjih igrališta i senzibilizaciju javnosti o potrebama osoba s invaliditetom.

Cljučne riječi: osobe s invaliditetom, parkovi, urbano šumarstvo, arhitektonske barijere

Abstract: UN statistics show that in every country one in ten people is in a certain measure a person with disabilities. Modern society recommends improving the general health of residents by spending time in the countryside and its parts which are generally called green areas. The aim of the research is to use specific examples to show the drawbacks and solutions of adjusting them for people with disabilities. Comparing Croatian examples of green areas for people with disabilities and those in the world, it is concluded that these areas in Croatia are done in accordance with the highest international knowledge and achievements. Still there is room for improvement, especially regarding the suitability of children's playgrounds and raising public awareness of the needs of people with disabilities.

Keywords: disabled people, parks, urban forestry, architectural barriers

1. Uvod

Invaliditet je važan medicinski, gospodarski, socijalni i politički problem svakog društva. Prema procjenama UN-a problem invalidnosti je mnogo rašireniji nego što se misli. Od deset stanovnika svake zemlje bar je jedan u izvjesnoj mjeri invalid. Prema posljednjim podacima popisa pučanstva iz 2001. Hrvatska ima slične pokazatelje (prema službenim podacima oko 11% stanovnika RH su osobe s invaliditetom). S obzirom na to da posljedice invaliditeta pogađaju i članove obitelji, može se slobodno reći da četvrtina stanovništva u svakodnevnom životu ima teškoća zbog invaliditeta. Nužno je naglasiti i socijalnu dimenziju invaliditeta, ističući da se pojam invaliditeta razvija i proistječe iz interakcije osoba s invaliditetom s barijerama u stavovima i barijerama u okolini koje onemogućavaju njihovo potpuno i djelotvorno sudjelovanje u društvu ravnopravno s drugim osobama [9]. Suvremeno društvo visoke civilizacijske razine koje štiti i promiče sustav ljudskih prava ozbiljno shvaća sva pitanja koja se odnose na osobe s invaliditetom i njihovu cjelokupnu integraciju u životu. Unapređenje razine zdravlja pučanstva ima za cilj i dodavanje života godinama, odnosno povećanje broja godina života bez bolesti i invaliditeta. Jedan od preporučenog načina poboljšanja općeg zdravstvenog stanja jest boravak u prirodi odnosno njezinim dijelovima uopćeno nazvanim zelenim predjelima.

Želja za boravkom u zelenim predjelima i u njihovoj blizini nadilazi kulturne, rasne i fizičke međuljudske razlike. Istraživanja turističkih i rekreacijskih usluga šuma u svijetu su rijetko provedena za striktno šumski prostor i sa aspekta osoba sa invaliditetom. Istraživanja područja nisu odabrana kako bi se pronašlo najbolji ili najlošiji primjer, već kako bi se njihovom komparacijom i analizom svih elemenata tih područja uočile prepreke, nedostaci, inovativna rješenja i zapažanja koji mogu pomoći pri planiranju sličnih prostora.

2. Rezultati i rasprava

Za valorizaciju proučavanih primjera prilagođenih zelenih površina i ciljano izgrađenih objekata za osobe sa invaliditetom u Hrvatskoj izvršena je komparacija sa najnovijim svjetskim istraživanjima provedenim na dodirnim područjima, a isto tako i sa primjerima iz svjetske prakse i to najviših razina poput najstarijeg nacionalnog parka u svijetu i prvog parka za osobe sa invaliditetom – Yellowstonea.

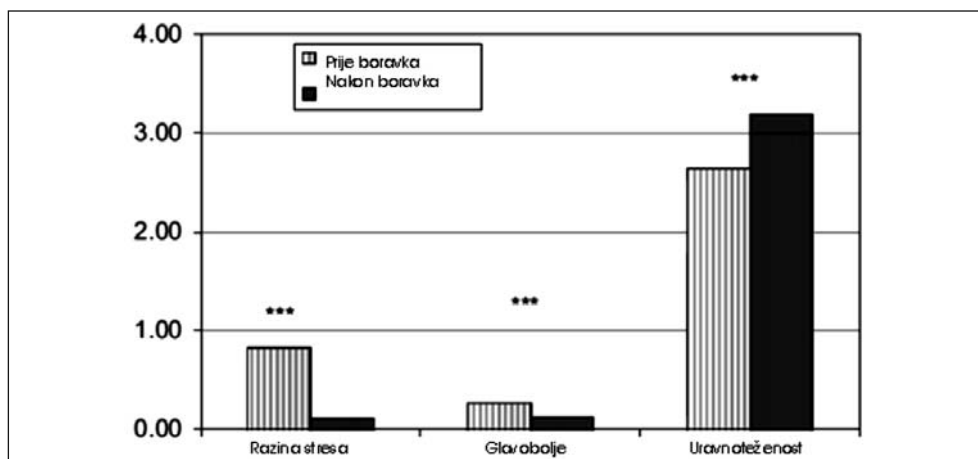
Do podataka u proučavanim istraživanjima došlo se najčešće anketiranjem korisnika dok neke moguće medicinske pretrage nisu vršene (moguće je npr. mjeriti krvni tlak, rad srca, mjeriti tjelesnu težinu prije i poslije boravka u prirodi i sl.) Opisani su samo primjeri iz kontinentalne Hrvatske budući da su na obali najveći dio pozornosti posvećen plažama, kupalištima i šetnicama koje su već duže vrijeme zaista prilagođene svim posjetiteljima. Navedeni su primjeri:

- Krila – centar za terapijsko jahanje, Zagreb;
- Višeosjetilni park za osobe s posebnim potrebama, Zagreb, Jarun;
- Šumska staza Bliznec - Park prirode Medvednica, Zagreb;
- Projekt „Petrova gora“ – potprojekt poučna staza „Kraljev put“, Vojnić;
- Dječje igralište Vunsko polje u Karlovcu.

U istraživanju pozitivnog učinka zelenih predjela na čovjekovo zdravlje Hansmann [2] je ustanovio da je direktna korist od boravka u prirodi zabilježena na 87% ispitanika koji su naveli smanjenje stresa i 52% smanjenje glavobolje. 40% ispitanika je navelo da

se osjećaju „uravnoteženo“ (*well – balanced*). Količina pozitivnih učinaka naravno varira ovisno o dužini boravka u prirodi, prakticiranim aktivnostima i sl., ali pokazala se značajna razlika ovisno o prakticiranim aktivnostima. Ovi zaključci također potvrđuju potrebu za izgradnjom objekata kojima bi se poticao neki oblik aktivnosti u prirodi u cilju općeg poboljšanja zdravlja i osobito smanjenja stresa.

Iz primjera na Slici 1 u kojem je prikazana analiza[4] smanjenja stresa, glavobolje i osjećaja uravnoteženosti prije i za vrijeme boravka u prirodi iz koje se jasno vidi dobrohotni učinak boravka u prirodi.

SLIKA 1: Analiza stresa, glavobolje i osjećaja uravnoteženosti prije i nakon boravka u prirodi[3]

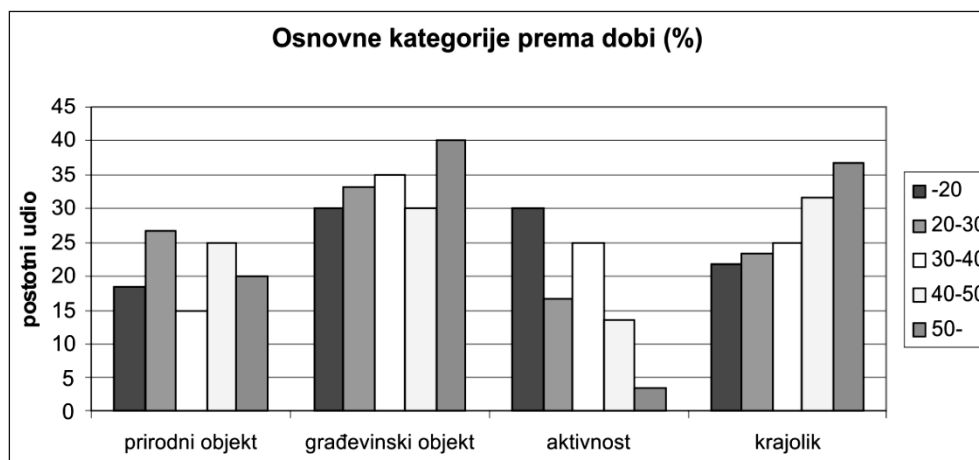
U istom je istraživanju također zaključeno da se više ljudi bavi aktivnostima u samoj šumi nego na rubu šume ili u parku. To potvrđuje i zaključak istraživanja u Hrvatskoj[3] u kojemu je klasificirana i sastavljena skala za procjenu odabranih obilježja. U grubo bi „idealna“ sastojina bila jednodobna, dobro uređena, bez podstojne etaže, potpunog sklopa, neznatne sjenovitosti terena, veoma male udaljenosti od mjesta smještaja. To nas navodi na zaključak o potrebi smještanja objekata za rekreaciju u samu šumu, a ne na njen rub ili čak izvan šume. Staze Bliznec i Kraljev put se upravo nalaze na rubu takve šume, no možda bi bilo bolje da je postojala mogućnost da više zađu u šumu, odnosno odmaknu se od ceste.

Ipak, usprkos svim elementima šume, u proučenim radovima se navodi da priroda sama po sebi nije dovoljan faktor za ugodan boravak u prirodi. Jedan od rezultata [9] je da su osobe koje su navele *prirodu* kao osnovnu točku interesa za vrijeme njihovog boravka u prirodi, prema priloženim fotografijama najviše pozornosti pridavale građevinskim objektima u prirodi poput staze, mostića, klupa, restorana vodenice i sl. Kako je i za standardne posjetitelje vrlo velik udio onih koji se u prirodi žele baviti vlastitom aktivnošću (56,6%) nužno je planirati prostor koji je upotrebljiv za sve interese. Posjetitelji očekuju uređene objekte sa širokim spektrom prateće infrastrukture koja omogućuje bavljenje nekim oblikom aktivnosti ili rekreacije u prirodi. Na istraživanim predjelima postoji neki broj pratećih elemenata poput Križnog puta ili audio ploča, no nedostaju mogućnosti za neki oblik fizičke aktivnost.

Što se tiče prilagođenosti infrastrukturnih elemenata zelenih površina za sve korisnike, u istraživanju [7] su standardni korisnici sa značajnim postotkom (37,4%) bili protiv toga da se cijeli park prilagodi osobama sa invaliditetom dok su ispitivani korisnici sa invaliditetom u još većem postotku bili protiv (47,3%). To može upućivati na skeptičnost ispitanika o mogućnostima takve uspješne i funkcionalne transformacije bez značajnijeg gubitka estetskih i funkcionalnih uloga parka. Bilo bi zanimljivo provesti slično ispitivanje u Hrvatskoj, a isto tako i potrebno pokrenuti kampanju za osvješćivanje stanovnika Hrvatske o potrebama osoba sa invaliditetom.

Od već prije ustanovljenih pogodnosti u prirodi bitno je naglasiti vodu kao vrlo značajan element u obilasku prirode. Ta je činjenica naglašena u mnogim istraživanjima. Istraživanje [9] navodi da 17,46% ispitanika smatra vodu najljepšim prirodnim elementom. Yamashita [2] je pomoću foto - projektivne metode utvrdio da je za odrasle privlačnija voda u dinamičnom obliku, a za djecu na manjoj udaljenosti s naglaskom na čistoću. Spomenuta je i u uputama za postavljanje staza[5] gdje se upozorava da je dobro stazu što više približiti vodenim elementima. Litton [4] je u svom radu zaključio da je prisustvo vode u krajoliku važno zbog svoje uočljivosti, pokreta, refleksije, boje i kontrasta kojim naglašava površinu tla. Također ne treba zaboraviti i na zvukove (šum, žubor), mogućnost dodira, igre i niza aktivnosti koje vodene površine mogu pružiti. Od primjera iz Hrvatske istraživanih u ovom radu svi osim Krila, kojima to i nije potrebno se nalaze u neposrednoj blizini vode, odnosno zadovoljavaju taj istaknuti prijedlog.

Što se tiče dobi, potvrđeno je da starija populacija više zainteresirana za *krajolik* dok su mlađoj populaciji interesantniji građevinski objekti i aktivnost [9].

SLIKA 2: Analiza zainteresiranosti za objekte i aktivnosti prema dobnim skupinama [9]

Iz Izvješća o osobama sa invaliditetom u Hrvatskoj vidljiv je broj djece sa nekim oblikom invaliditeta. Na tom području u Hrvatskoj ima još mnogo za učiniti. Većina dječjih igrališta nije prilagođena svim mogućim korisnicima ili usmjerena na ranu interakciju zdrave i djece sa invaliditetom. Ni u istraživanim područjima u Hrvatskoj nisu postavljene sprave za igranje djece već su staze većinom namijenjene odraslim korisnicima. Christensen [1] se bavi oblikovanjem igrališta za djecu sa invaliditetom i to po principu - „pre-

ma njihovim sposobnostima, a ne poteškoćama“. Iz tog primjera može se zapaziti važnost ranog korištenja otvorenih prostora za dobrobit sve, a osobito djece sa invaliditetom.

Sažeti rezultati koji su se istaknuli u analizi i uputili na konkretne preporuke su:

- Staza na Petrovoj gori ima podlogu od drveta, a ne kao Bliznec od gumirane podloge što je ipak bolje. Obje staze bi mogle biti nešto duže.
- Voda je vrlo značajan element u obilasku prirode i poželjno je planirati stazu u njejoj blizini;
- Objekte za rekreaciju trebalo bi smještati u samu šumu, a ne uz rub ili izvan.
- Bliznec ipak ima užu stazu od Petrove gore, ali kraći sadržaj - audio informativne panoe. Također bi bilo bolje da staza zalazi dublje u prirodu;
- Krila nemaju drugi sadržaj, no funkcioniraju isključivo na volonterskoj osnovi te bez pomoći države nije ni moguće planiranje razvitka ostalih sadržaja. Ipak, rijetki su koji omogućavaju fizičku aktivnost.
- Jarun nije uklopljen u druge sadržaje jezera pa se osobe s invaliditetom mogu osjećati malo izdvojeno. Odlično je da ima klupe posebno dizajnirane za osobe sa invaliditetom.
- Svi (osim Krila) imaju: Braillovo pismo, posebne rubnjake, idealno postavljenu stazu što se tiče nagiba – uspona, dobro postavljene edukativne ploče, staza se nalazi u samoj prirodi, uz potoke, sa mostićima i sl.
- Svima promatranim objektima nedostaje još neka mogućnost aktivnosti u blizini staze, igrališta i sl.
- Općenito nedostaju na proučenim primjerima, ali i drugdje u Hrvatskoj dječja igrališta sa boljom prilagodbom malim korisnicima
- Osim dobrog primjera iz Krila koji postoje zahvaljujući jako dobrom motiviranju mnoštva volontera općenito nedostaje senzibilizacija javnosti za potrebe osoba s invaliditetom.
- Skeptičnost ispitanika o mogućnostima uspješne i funkcionalne transformacije parka bez značajnijeg gubitka estetskih i funkcionalnih uloga.

3. Zaključak

Usporedivši primjere zelenih prostora za osobe s invaliditetom s onim u svijetu možemo zaključiti da smo u jednakoj mjeri sudjelovali u cjelokupnom razvoju i prilagodbi takvih područja osobama s invaliditetom i u nekim slučajevima stvarali putove i smjernice za izgradnju sličnih prostora u budućnosti.

Dobre i loše primjere prilagodbe zelenih područja osobama s invaliditetom vidljivi su u raspravi, no konačan zaključak:

- postoje mnogi parkovi u svim gradovima Hrvatske koji bi se mogli i trebali dodatno prilagoditi;
- gotovo ne postoje prilagođena dječja igrališta za korisnike raznih potreba, što je najveći nedostatak u ranoj socijalizaciji, integraciji i fizičkom zdravlju djece s invaliditetom;
- Zelene prostore mora se gledati kao preventivne i terapijske metode u obrani od svih invaliditetom ili ne uvjetovanih poteškoća. Kako je i za ostale posjetitelje vrlo velik udio onih koji se u prirodi žele baviti vlastitom aktivnošću, nužno je opće korisno planirati prostor;

- senzibilizacija javnosti o potrebama osoba s invaliditetom, koja doduše postoji, ali se u praksi teško prepoznaju konkretni rezultati i napredak;
- nedostatak marketinga koji bi prirodu osobama s invaliditetom pretvorio u poželjnu destinaciju - da je ne smatraju nedostižnom, punom prepreka i sl.

Literatura

- [1] Christensen, K.: Creating inclusive outdoor environments: Designin for ability rather than disability. *The Jurnal of eyewitness in special education*, Vol. (2006) 910, 48-55
- [2] Hansmann, R., Hug S., Seeland K.: Restoration and stress relief through physical activities in forests and parks, *Urban Forestry and Urban Greeening*. Vol. (2007) 6, 213-225
- [3] Krznar, A., Lindić, V., Vuletić, D.: Metodologija vrednovanja korisnosti turističko rekreacijskih usluga šuma. *Radovi*, Vol. (2000) 35, Jastrebarsko, 65-82
- [4] Litton, R.B.: River landscape quality and its assessment. *Proceedings of the Symposium on River Recreational Management and Research*, Gen. Tech.Rep., (1977)28, 46-54
- [5] Lundell Y.: *Access to the forests for disabled people*, National board of forestry, Jonkoping(2005)
- [6] Lynn, N.A.: Effects of Recreational Use Impacts on Hiking Experiences in Natural Areas, *Landscape and Urban Planning*, Vol. (2003) 64, 1-2, 77-87
- [7] Seeland, K., Nicole, S.: Green spaces to meet disabled people's needs: An empirical survey on the Isle of Mainau in Southern Germany. Institute for Human- Enviromental- Systems. Zurich. (2001)
- [8] Seeland, K., Nicole, S.: Public green space and disabled users. *Urban Forestry and Urban Greeening*, Vol. (2006), No. 5, pp. 29-34
- [9] Vargović L.: Primjenjivost metode fotografiranja za procjenu rekreacijskih interesa posjetitelja turističkog centra Petrova gora, Magistarski rad, Šumarski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, (2009)
- [10] Yamashita, S.: Perception and evaluation of water in landscape: use of Photo-Projective Method to compare child and adult residents' perceptions of a Japanese river environment. *Landscape and Urban Planning*, Vol. (2002) 62, 3-17